

9. Адміністративне право України. Академічний курс: Підруч.: У двох томах: Том 1. Загальна частина / Ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). – К.: Видавництво «Юридична думка», 2004. – 584 с.

10. Коломоєць Т.О. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник / Т.О. Коломоєць. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 576 с.

11. Кісіль З.Р., Кісіль Р.В. Адміністративне право: [навч. посіб.] / З.Р. Кісіль, Р.В. Кісіль. – 3-тє вид. – К. Алерта; ЦУЛ, 2011. – 696 с.

12. Колпаков В.К. Адміністративно-правові відносини: поняття і види / В.К. Колпаков // Юридичний науковий електронний журнал. – 2013. – № 1. – С. 101–104.

УДК 342.56 (477)

РУНОВА В.В.

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА, ЯКЕ РЕГУЛЮЄ ЗДІЙСНЕННЯ ГОСПОДАРЬКИМИ СУДАМИ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРОЦЕДУР

У статті на основі аналізу норм чинного законодавства України визначено можливі шляхи удосконалення адміністративного законодавства, яке регулює здійснення господарськими судами адміністративних процедур. Зазначено, що законодавець у процесі нормотворчої діяльності у вказаній сфері має слідувати потребам часу та місця, а також використовувати позитивний досвід нормотворчої практики європейських держав, одночасно підтримуючи основні вітчизняні надбання у сфері правосуддя.

Ключові слова: адміністративне законодавство, господарські суди, адміністративні процедури.

В статье на основе анализа норм действующего законодательства Украины определены возможные пути совершенствования административного законодательства, которое регулирует осуществление хозяйственными судами административных процедур. Отмечено, что законодатель в ходе нормотворческой деятельности в указанной сфере должен следовать потребностям времени и места, а также использовать положительный опыт нормотворческой практики европейских государств, одновременно поддерживая основные отечественные достижения в сфере правосудия.

Ключевые слова: административное законодательство, хозяйственные суды, административные процедуры.

The article, based on an analysis of the current legislation of Ukraine identified possible ways to improve administrative law governing commercial courts implement administrative procedures. It is noted that the legislator during the legislative activity in this sphere should follow the needs of time and place, and use the positive experience of the European rule-making powers, while maintaining the basic domestic achievements in the field of justice

Key words: administrative law, commercial courts, administrative procedures.

Вступ. Адміністративні процедури діяльності господарських судів України чітко регламентовані чинним законодавством. Дослідження норм правових актів, а також аналіз практичної ситуації, яка склалася на сьогодні у сфері забезпечення господарськими судами правосуддя,

© РУНОВА В.В. – здобувач кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки (Сумський державний університет)

дають нам підстави стверджувати, що діяльність господарських судів потребує нової концепції реформування: по-перше, окремі норми є пережитком минулого, вони застаріли та не в змозі забезпечити врегулювання тих суспільних відносин, які складаються нині в процесі здійснення правосуддя, зокрема з розгляду господарських спорів; по-друге, подекуди маємо ситуації, де норми одних актів законодавства суперечать іншим, що призводить до виникнення труднощів у процесі розгляду конкретних справ; по-третє, норми чинного законодавства потребують імплементації міжнародних стандартів у сфері забезпечення правосуддя, які, в свою чергу, націлені на реалізацію основних прав, свобод та законних інтересів фізичних та юридичних осіб.

Дослідженню адміністративного законодавства, яке регулює здійснення господарськими судами адміністративних процедур, присвячували увагу у своїх наукових працях такі вчені, як: А.М. Колодій, О.В. Константиї, М.В. Косюта, В.В. Кривенко, Р.О. Куйбіда, І.Є. Марочкін, О.Є. Міщенко, А.О. Неугодніков, А.Ю. Осадчий, Ю.С. Педько та інші. Однак у сучасних соціально-політичних умовах особливо гостро постало питання вдосконалення адміністративного законодавства у зазначеній сфері.

Постановка завдання. Саме тому метою статті є визначення шляхів удосконалення адміністративного законодавства, яке регулює здійснення господарськими судами адміністративних процедур.

Результати дослідження. Починаючи виклад основного матеріалу представленого наукового дослідження, варто зауважити, що значна частина факторів, що негативно впливають на ефективність господарського процесу, знаходяться в організаційній площині правосуддя [1, с. 7]. Оскільки Україна обрала шлях на євроінтеграцію, дуже важливим у цьому напрямі є впровадження основних міжнародних норм у галузі судочинства у вітчизняне законодавство, зокрема Рекомендацій Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам із конкретних питань.

Основною метою правосуддя на сьогодні є його наближення до громадськості. Отже, варто вжити всіх необхідних заходів, щоб інформувати широкий загал про засоби захисту прав кожної особи в судовому порядку, а також спростити, прискорити і здешевити судове провадження у господарських справах. З цією метою варто враховувати принципи, які були ухвалені Комітетом Міністрів Ради Європи на 68 засіданні заступників міністрів 14 травня 1981 р. Вони знайшли своє зовнішнє вираження в Рекомендаціях № R (81) 7 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо заходів, що полегшують доступ до правосуддя. Отже, основними принципами є:

1) інформування громадськості, тобто варто вжити належних заходів з інформування громадськості про місцезнаходження і компетенцію господарських судів, а також про порядок звернення до суду або ж захисту своїх інтересів у судовому порядку;

2) спрощення, тобто варто вжити заходів, щоб всі процедури в діяльності господарських судів мали простий характер, вживана мова була зрозумілою широкому загалу, а судові рішення – зрозумілими для сторін;

3) прискорення провадження, тобто варто вжити всіх можливих заходів для максимального скорочення строків винесення рішень судами. З цією метою треба скасувати застарілі процедури, які не мають практичної користі, забезпечити судам достатній персонал та можливості ефективної роботи й ухвалити порядок, який дасть змогу контролювати перебіг провадження з самого його початку;

4) систему судових витрат варто переглянути на предмет її спрощення, тобто прийняття до провадження не має залежати від сплати стороною державі якоїсь грошової суми, розмір якої є нерозумним з огляду на питання у справі;

5) запровадження особливих процедур, тобто для спорів по позовних вимогах на незначні суми треба передбачити процедуру, яка уможливить для сторін звернення до суду без витрат, які не є співвідносними з сумою, котра становить предмет спору. З цією метою можна було б передбачити провадження у спрощеному порядку, уникати непотрібних судових засідань і обмежити право на оскарження [2].

Щодо останнього пункту Рекомендацій варто зазначити, що та система досудового врегулювання спорів, яка визначена у Господарському процесуальному кодексі України, потребує оновлення. В рамках нашого дослідження варто звернути увагу на доцільності використання зарубіжного досвіду, а саме: необхідності утворити окрему структурну одиницю (судову палату), до складу якої включити одного суддю (постійного) та двох представників суб'єктів господарювання (на договірній основі), які б здійснювали досудовий розгляд/урегулювання спорів із конкретних питань. Такий порядок досудового вирішення спору (за участю компетентних осіб) дав би змогу оптимізувати процес розгляду справи та, зокрема, розвантажити судовий

апарат. У контексті викладеного варто акцентувати на такому понятті, як медіація. Дослідження законотворчого процесу у цій сфері показало, що жодного нормативно-правового акта щодо медіації не було прийнято, а проекти наявних актів були піддані жорсткій критиці. Так, лише за 2015 р. у Верховній Раді України було зареєстровано 4 законопроекти з медіації, щодо останніх двох 17 травня 2016 р. Комітет Верховної Ради України з питань правової політики та правосуддя прийняв рішення рекомендувати законопроект № 3665 взяти за основу та врахувати всі слушні положення законопроекту № 3665-1. Обома законопроектами передбачалося введення медіації у правове поле як окремого інституту, що може застосовуватись для вирішення будь-яких видів спорів, визначалися базові вимоги до підготовки медіаторів, основоположні принципи процедури медіації та орієнтири професійного регулювання. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 р. № 1406-р «Про затвердження плану дій щодо імплементації кращих практик якісного та ефективного регулювання, відображених Групою Світового банку у методології рейтингу «Ведення бізнесу» на 2016 рік» передбачало до кінця 2016 р. «врегулювання механізму медіації та створення можливості повернення судового збору в разі успішної медіації» шляхом «розроблення та внесення на розгляд Кабінету Міністрів України проекту Закону України «Про медіацію» [3; 4]. На сьогодні законопроект перебуває без руху, але вимоги сьогодення та характер спорів, які необхідно вирішувати у господарській сфері, вкотре підтверджують важливість цього правового інституту саме у сфері здійснення правосуддя господарськими судами.

Наступне, на чому хотілося б зупинитися, – це якість судових рішень, які приймаються господарськими судами та процедура їх прийняття, оскільки якість правосуддя є об'єктом постійної уваги Ради Європи, що знайшло своє відображення, зокрема, у конвенціях, резолюціях та рекомендаціях, прийнятих під егідою Ради Європи стосовно шляхів покращення доступу до правосуддя, удосконалення та спрощення процедур, зменшення навантаження в судах та зосередження уваги суддів на суто суддівській роботі. Якість судового рішення залежить не тільки від окремого судді, а й від низки перемінних величин, зовнішніх по відношенню до процесу відправлення правосуддя, таких як якість законодавства, адекватність ресурсів, наданих системі правосуддя, та якість юридичної освіти. Отже, законодавець під час законотворчої роботи має оцінювати та стежити за впливом чинного законодавства й законопроектів на систему правосуддя і передбачати належні перехідні та процедурні положення, які даватимуть суддям змогу вводити їх у дію, приймаючи суддівські рішення високої якості. Законодавство, відповідно, має бути чітким та простим у застосуванні [5]. Що стосується ресурсів, то якість судових рішень безпосередньо залежить від обсягу фінансування судової системи. Господарські суди не можуть ефективно функціонувати без адекватних людських та матеріальних ресурсів. Належний рівень суддівської заробітної плати є необхідною умовою захисту суддів від тиску на рішення суддів та їхню поведінку загалом, а також має забезпечити умови, за яких до суддівського корпусу приймалися б найкращі кандидати. Якщо таких ресурсів не вистачає, ефективна робота судової системи і досягнення високоякісного результату не будуть можливими.

Іншими елементами внутрішнього середовища господарських судів, які впливають на судові рішення, є навчання, процесуальні правила та управління справами. Тому голови господарських судів мають пройти та періодично здійснювати підвищення кваліфікації з питань управління людськими ресурсами, стратегічного планування для регулювання та управління проходженням справ, а також ефективного планування і використання бюджетних та фінансових ресурсів. Адміністративні працівники та помічники суддів повинні також проходити підвищення кваліфікації з питань підготовки слухань, забезпечення належного проходження справ (наприклад, стосовно використання інформаційних технологій, управління часом та техніки діловодства, написання проектів рішень, з іноземних мов щодо спілкування зі сторонами процесу, громадськістю, дослідження юридичної літератури). Це допоможе звільнити суддів від адміністративної та технічної роботи і дасть їм змогу зосередити свої зусилля на інтелектуальних аспектах та управлінні судовим процесом і на прийнятті рішень.

Правила реалізації та здійснення адміністративних процедур мають бути чіткими, прозорими та передбачуваними. Суддя має уміти організувати та проводити судовий процес активно й чітко. Рішення мають ухвалюватися в розумні строки. Отже, варто внести зміни до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» у частині повноважень голів місцевих та апеляційних судів (ст.ст. 24, 29) щодо їх професійної освіти та підвищення кваліфікації, а також розробити відповідну Програму підвищення кваліфікації голів місцевих та апеляційних судів. Така Програма має як охоплювати правову підготовку, так і регламентувати розвиток адміністративних та

організаційних навичок і вмінь, від яких залежатиме якість установчих та внутрішньо-організаційних процедур.

Не менш важливою є процедура забезпечення діловодства та документообігу, а саме запровадження на законодавчому рівні спрощених та стандартизованих форм процесуальних документів, необхідних для ініціювання та ведення справи в господарських судах. Ця рекомендація щодо спрощення є особливо ваговою у разі незначних судових спорів, спорів за участю споживачів, а також у справах, в яких визначення правових та фактичних обставин не викликає особливих труднощів (наприклад, щодо врегулювання сплати боргів). Зокрема, має бути розроблена технологія, за допомогою якої учасники судового господарського процесу зможуть через комп'ютерні засоби отримувати необхідні документи для подання позову в господарський суд, установлювати безпосередній контакт із судами, отримувати повну інформацію про характер і обсяг витрат, які їм доведеться здійснити (навіть до відкриття судового процесу), а також щодо визначення передбачуваної тривалості судового процесу, включно до ухвалення судового рішення [6]. Отже, необхідні зміни варто внести в Інструкцію з діловодства в господарських судах України.

Але найбільш важливою адміністративною процедурою, на якій варто зупинити увагу, є процедура добору та підготовки суддів господарських судів. Так, дефіцит висококваліфікованих кадрів у судах став одним із закономірних та очікуваних наслідків судової реформи. За даними Державної судової адміністрації України, загальна кількість вакантних посад в Україні на 1 жовтня 2016 р. зросла до 2167 одиниць і становила 24% від загальної штатної чисельності суддів. Щоб розв'язати зазначену проблему, відкрити шлях до посади судді тим, хто має юридичний досвід і бажання роботи в суді, законодавець має передбачити відповідні можливості.

Національна школа суддів України активно працює над тим, щоб відповідні норми Закону були реалізовані. Але є питання, які потребують доопрацювання та законодавчого визначення, щоб забезпечити належну підготовку судді. Чимало уваги нині приділяється пропозиціям вчених стосовно процедури психологічного відбору кандидатів на посаду судді. На їх думку, значно удосконалив би добір кандидатів на посаду судді запровадження психологічного тестування разом з анонімним тестуванням, яке варто здійснювати на першому етапі добору кандидатів. Таке психологічне тестування кандидатів повинно мати конкретну спрямованість на виявлення потрібних у цій професійній діяльності якостей особистості. Для цього мають бути створені формалізовані вимоги, на основі яких можна судити про: 1) повну відповідність особи вимогам професії; 2) абсолютну несумісність особистості і діяльності; 3) порівняну можливість обіймання певної суддівської посади. Отримані результати, по-перше, дадуть змогу економити бюджетні кошти, що не витрачатимуть на підготовку кандидата на посаду судді у разі абсолютної несумісності особистості кандидата і професії судді; по-друге, дадуть змогу правильно спланувати підготовку майбутнього судді, коригуючи і виховуючи в нього професійно важливі якості та здібності [7]. Крім того, Закон України «Про судоустрій та статус суддів» закріплює нове положення про необхідність перевірки особистих морально-психологічних якостей кандидата на посаду судді. Тому законодавець має приділити увагу питанням психологічного супроводження добору кадрів до органів правосуддя. Психологічне вивчення особистості кандидата на посаду судді не є єдиною безумовною самоціллю. Його основне завдання полягає у виявленні та оцінці реальних і потенційних можливостей людини з метою її оптимального використання у судовій діяльності. Саме тому вимоги та умови конкретної діяльності є основними факторами, що зумовлюють спрямованість процесу вивчення людини. Ця спрямованість полягає в тому, що вивченню й оцінці підлягають не всі характеристики та якості особистості, а тільки ті, що мають першорядне значення для забезпечення успішності суддівської діяльності.

На сьогодні законодавча база України регламентує лише загальні стандартні вимоги щодо добору кандидатів на посаду судді та перевірки їх професійних знань, але законодавець не передбачив необхідність перевірки відповідно до професіограми судді індивідуально-психологічних якостей, зокрема, здібностей, характерологічних особливостей, а також умінь, навичок і можливостей судді, відсутність яких унеможливило б ефективний захист ним прав і свобод людини в нашій державі на належному рівні. Тому для того, щоб кваліфікаційні комісії суддів змогли реально оцінювати претендентів на суддівську посаду, здійснювати ефективний професійний відбір, забезпечити суддівський корпус професіоналами з високим рівнем готовності до діяльності науковцям, необхідно, як стверджує Ю.Б. Ірхін, розробити науково обгрунтовану систему психологічної діагностики професійно важливих якостей суддів та психологічного супроводження суддівської діяльності [8, с. 36]. Але для того щоб зазначені вимоги мали юридичну силу, необхідно

прийняти Положення «Про психологічний добір кандидатів на посаду судді», де передбачити обов'язкове психологічне тестування для осіб, які мають право обіймати посаду судді. Зокрема, варто передбачити особливу процедуру психологічного відбору щодо призначення суддів на адміністративні посади.

Висновки. Проведене дослідження щодо удосконалення адміністративного законодавства в діяльності господарських судів України має своєю головною метою покращення роботи таких судів. Якість прийнятих судових рішень залежить від великої кількості факторів – професійної освіти судді; його неупередженості; умов, в яких працює суддя та яку грошову винагороду він отримує за свою працю; морально-психологічного клімату в колективі та ставлення судді до осіб, щодо яких приймається рішення тощо. Тому усі адміністративні процедури, які опосередковують діяльність судді, мають бути регламентовані чинним законодавством, зокрема вони не мають розцінюватися двояко та викликати суперечності щодо порядку їх реалізації та застосування. Крім того, законодавець у процесі нормотворчої діяльності має слідувати потребам часу та місця, а також використовувати позитивний досвід нормотворчої практики європейських держав, одночасно підтримуючи основні вітчизняні надбання у сфері правосуддя.

Список використаних джерел:

1. Саранюк В.І. Шляхи вдосконалення організації господарського процесу : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.04 / В.І. Саранюк ; Міжрегіональна Академія управління персоналом. – Київ, 2011. – 16 с.
2. Рекомендація № R (81) 7 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо заходів, що полегшують доступ до правосуддя [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://court.gov.ua/userfiles/08.pdf>.
3. Медіація та судова система. Що? Як? Навіщо? Проект справедливе правосуддя [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.sk.ua/sites/default/files/broshura-mediacya-ta-sudova-sistema_2.pdf.
4. Про затвердження плану дій щодо імплементації кращих практик якісного та ефективного регулювання, відображених Групою Світового банку у методології рейтингу «Ведення бізнесу» : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 груд. 2015 р. № 1406-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1406-2015-%D1%80>.
5. Висновок № 11 (2008) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо якості судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://court.gov.ua/userfiles/visn_11_2008.pdf.
6. Висновок № 6 (2004) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету міністрів Ради Європи про справедливий суд у розумні строки та роль судді в судових процесах з урахуванням альтернативних засобів вирішення спорів. м. Страсбург, 24 листопада 2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/58f4a4dd76aacfd0c2257d87004971a6/\\$FILE/%D0%92%D0%B8%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%BA_06.pdf](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/58f4a4dd76aacfd0c2257d87004971a6/$FILE/%D0%92%D0%B8%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%BA_06.pdf).
7. Закурін М.К. Напрямки вдосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності господарських судів / М.К. Закурін // Вісник господарського судочинства. – 2012. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ks.arbitr.gov.ua/sud5024/8/8/737>.
8. Ірхін Ю.Б. Психологічні засади професійного відбору суддів України / Ю.Б. Ірхін // Слово Національної школи суддів України. – 2014. – № 1(6). – С. 29–37.